

Makale Türü: Araştırma

24.12.2020 tarihinde vefat eden
Irak Türklüğünün yılmaz savunucularından
İzzettin Alparslan'a ithafen

TÜRK DÜNYASI'NIN GÖZÜNDEN ALPARSLAN TÜRKES: IRAK TÜRKLERİ ÜZERİNE SÖZLÜ BİR TARİH ÇALIŞMASI

Dr. Yasin Cemal GALATA* - Öğr. Gör. İzzet İsmail DUR**

Öz

Alparslan Türkeş, Türk siyasi hayatında Türk milliyetçiliğinin ve Türk Dünyası'nın her daim önemli bir aktörü olmuştur. Türkeş, Doğu Türkistan'dan Rumeli Türklerine, Kırm'dan Kıbrıs'a kadar uzanan geniş coğrafyalarda haksızlığa, mağduriyete uğrayan Dış Türklerin seslerine kulak vermiştir. Özellikle Türkeş'in önderliğindeki sivil kuruluşlar Türkiye kamuoyunda Dış Türkler meselesini mitingler, protestolar ve söylemlerle gündeme getirmişlerdir. Türk Dünyası'nın mazlum ve mağdur köşelerinden biri de Irak Türkleri'dir. Irak devleti kurulduktan sonra çeşitli vesilelerle Türkiye'yi vatan kılmış Irak Türklerinin gönlünde Türkeş'in kendileri için vermiş olduğu mücadele hiç unutulmamıştır. Çalışmamızda Türk Dünyası'nın liderlerinin Alparslan Türkeş ile anılarına değindikten sonra Irak Türkleri'nin hafızalarda tazeliğini koruyan; fakat yıllar geçtikçe unutulmaya yüz tutmuş Alparslan Türkeş'e dair anıların bir kısmını mülakatlar aracılığıyla kayıt altına alınması çalışmamızın özünü oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Alparslan Türkeş, Dış Türkler, Irak Türkleri, Kerkük.

From The Turkic World's Perspective Alparslan Turkes: Oral History Study On Iraqi Turks

Abstract

Alparslan Turkes has always been the voice of Turkish nationalism and the Turkic World in Turkish political life. Turkes has always protected and backed our cognates who have been subject to injustice and victimized throughout

Geliş Tarihi: 11 Ocak 2021 - Kabul Tarihi: 10 Mart 2021.

Atıf Bilgisi: Yasin Cemal Galata - İzzet İsmail Dur, "Türk Dünyası'nın Gözünden Alparslan Türkeş: Irak Türkleri Üzerine Sözlü Bir Tarih Çalışması", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 128, Sayı: 252, İstanbul 2021, s. 33-52.

* Kıbrıs Ada Kent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, yc.galata@gmail.com,

ORCID ID: 0000-0002-5318-8591.

** Yalova Üniversitesi Çınarcık Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Bölümü, ismaildur@yalova.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8069-9517.

a vast geography from Eastern Turkistan to Rumelia, from Crimea to Cyprus, and gave great struggles for them in order that they can gain their political and cultural rights. Civil organizations have brought the matter of foreign Turks to the agenda in Turkey public opinion by virtue of meetings, protests and rhetoric under the leadership of Turkes. One of the oppressed and aggrieved people of the Turkic World is the Turks living in Iraq. Turkes has given fight for Turkmens who have made Turkey their homeland following the establishment of the Iraqi by several occasions state has never been forgotten. We have recorded a part of memories of Turkes which are never forgotten by Iraqi Turks but which have been forgotten in our society over the years, by virtue of interviews.

Keywords: Alparslan Turkes, Foreign Turks, Iraqi Turks, Kirkuk.

Alparslan Türkes ve Dış Türkler

Alparslan Türkes, 1571'de Osmanlı hâkimiyetine kavuşan Kıbrıs'ın Lefkoşa şehrinde 1917 yılında doğmuştur. Gözünü Türkiye dışındaki Türk illerinde açan Türkes, hayatının her aşamasında Bosna'dan Doğu Türkistan'a, Kırım'dan Kerkük'e Turan coğrafyasında var olan tüm Dış Türklerin sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Yazmış olduğu eserlerde, yürüttüğü siyasi partilerin liderliğinde, kurulmasına vesile olduğu birçok kurum ve kuruluşlarda Dış Türkler meselesi onun nezdinde her daim en önemli ve öncelikli konu olmuştur.

Türkes söylevlerinde, demeçlerinde ve yazılarında Dış Türklerin baskı altında tutulmalarına ve vatandaşı oldukları ülkelerde milli kimliklerinin inkâr edilmesine sert tepkiler göstermiştir. Türkes'in dış politikadaki eylemlerinin arka planında Türkiye sınırları dışında yaşayan Türkler için daha güvenli bir ortam yaratma hissi yatmaktaydı. Soğuk Savaş döneminde de bu tepkisini açıkça dile getirmiş; Sovyet yetkililerine, Yunanistan, Bulgaristan, İran, Irak gibi ülkelere Türklere karşı yapılan insan hakları ihlalleri bağlamında eleştirilerini sürdürmüştür.¹

Türkes, Dış Türkler meselesine verdiği önemi sadece söylemeleri ile değil, eylemleriyle de net olarak hayata geçirmiştir. Elçibey'e fahri doktora verilirken salonda bizzat bulunarak destek olması, Türkmenistan devletinin beşinci kuruluş yıldönümü kutlamasına katılmak için Türkmenistan'a seyahat etmesi, Irak Türkleri'nin lideri Şehit Necdet Koçak'ın idam edilmemesi için yoğun diplomatik faaliyetler yürütmesi, Kırım Türkleri'nin lideri Mustafa Cemil Kırımoğlu'nun hapisane şartlarının düzeltilmesi için Türkiye'de mitingler düzenlenmesi, Doğu Türkistan lideri İsa Yusuf Alptekin ile sıcak bir dostluk bağı kurması gibi birçok örnek sayılabilmektedir.

Dış Türkler konusunu gerek Türkiye kamuoyunda gerekse uluslararası alanda gündemde tutarak, sorunlarla alakalı aksiyoner tavrı Türkes'in "*Türk Dünyası'nın Başbuğu*" olarak anılmasına vesile olmuştur. Türkes'in resmi olmayan "*Dış Türkler Bakanı*" gibi hareket etmesi kamuoyunun dikkatini çekmiş, basın mensupları bu olayı köşelerinde ele almışlardır. Fikret Bila, Milliyet

¹ Metin Heper - Sabri Sayarı, *Türkiye'de Liderler ve Demokrasi*, çev. Zuhâl Bilgin, Kitap Yayınevi, İstanbul 2008, s. 181-182.

gazetesindeki 4 Mayıs 1992 tarihli yazısında Türkiye'nin Türk Dünyası'na yönelik politikasının şekillenmesinde Türkş'in etkisi net olarak dile getirilmiştir. Türk Keneşi örneğinde olduğu gibi bugün hayata geçirilen Türk Dünyası ve Dış Türklerle ilgili birçok yapılanmada Türkş'in fikirlerinin etkileri görülebilmektedir. Günümüzde Türk Keneşi'nin kurumsal bir yapılanmaya gittiği düşünüldüğünde, Türkş'in 1992'de Türk Cumhuriyetlerinin Cumhurbaşkanı veya Başbakanları tarafından oluşacak ortak bir konseyden bahsetmesi, Türkş'in öngörü sahibi bir lider olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır.²

Türkş'in Türk Dünyası için yaptıklarının önemli kısmının yazılmadığını, bu bilgilerin kişilerin hafızasında saklı kaldığını söyleyebiliriz. Çalışmamızda, Alparslan Türkş'in Türk Dünyası'na olan tutumunu ortaya koyma noktasında Türkş'in, Türk Dünyası'nın liderleri olarak ifade edilen kişilerle ilgili anı ve olaylara kısaca yer verildikten sonra Irak Türkleri'nden Alparslan Türkş ile tanışma fırsatı bulmuş kişilerin kayda geçirilmemiş anıları mülakat yöntemiyle sözlü tarih kapsamında kayda geçirilmesi amaçlanmaktadır.

Alparslan Türkş ve Ebulfeyz Elçibey

Azerbaycan Türklerinin bağımsızlık mücadelesinin en ön saflarında yer alan Ebulfeyz Elçibey aynı zamanda Azerbaycan Cumhuriyeti'nin devlet başkanlığı görevinde de bulunmuştur. Elçibey'in Türkş ile ilişkisi iki resmi devlet adamı olmanın çok ötesinde kardeşlik ilişkisi gibiydi. Elçibey ve Türkş'in Türk Dünyası'nın birliğine inanması ve bu yönde politika üretmeleri bu ilişkinin samimiyetini artıran başlıca unsur olmuştur. Elçibey, Türkş'e olan saygı ve sevgisinin yanında en çok beğendiği liderin Türkş olduğunu belirtmiştir.³

Türkş'in, 3 Mayıs 1992 tarihinde Azerbaycan'ın Azadlık meydanında Elçibey'e destek amaçlı konuşması yapması oldukça değerlidir. Konuşmanın bu manada en dikkat çekici kısmı ise şöyledir:

“Kendi milletimiz için, büyük Türk Milleti için de Hürriyet istiyoruz! İstiklal istiyoruz! İnsan haklarına sahip olarak barış içinde, dostluk içinde, refah içinde aş ve ekmek sahibi olarak yaşamak istiyoruz. Bunun peşindeyiz. Yoksa imparatorluk kurarak sömürgecilik peşinde değiliz. İnsanlık için, şerefli yaşama peşindeyiz.”⁴

Elçibey'in Türkiye'ye her gelişinde resmi bir devlet görevi olmayan Alparslan Türkş ile fikri istişarede bulunması iki liderin gönül dostluğunu ve dava birlikteliğini gösteren bir diğer unsurdur. Bu görüşmelerin önemli kısmını yakın sohbetler oluştururken, Türkş'in adeta “Gayri Resmi Türk Dünyası Bakanı” olması Elçibey ve diğer Türk dünyası liderlerinin bu ziyaretlere devlet erkânı ile birlikte katılma imkânı vermiştir. Türkş'in “Gayri Resmi Türk Dünyası Bakanı” sıfatını hükümetlerden bağımsız olarak vefatına kadar sürdürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

² Fikret Bila, “Türkş, Demirel'in Sözcüsü mü?”, *Milliyet Gazetesi*, 4 Mayıs 1992, s. 12.

³ “Azerbaycan'da İç Savaş Korkusu”, *Milliyet Gazetesi*, 8 Mayıs 1992, s. 7.

⁴ “Basbuğ Türkş ve Elçibey Azatlık Meydanında”, www.youtube.com/watch?v=0OUKqsW8Qs0, (12.10.2020).

Fotoğraf:
Elçibey ve
Alparslan Türkeş

Elçibey, Alparslan Türkeş'in vefatının ardından düzenlenen sempozyuma aşağıdaki telgrafi göndererek Türkeş'e olan hürmetini bir kez daha yinelemiştir.

“Böyük Türk dünyası zaman zaman yeni Başbuğlar yetişdirecek. Ancag Başbuğ dedikde hamudan önce könlümüzde daim yaşayan Alp Arslan Türkeş yad edilecek, gelecek nesiller onu gurur ve iftiharla hatırlayacaktır.” Ebülfeyz Elçibey - 18.03.98.⁵

Alparslan Türkeş ve Mustafa Cemil Kırımoğlu

Kırım Tatar Türklerinin efsanevi lideri Mustafa Cemil Kırımoğlu, Alparslan Türkeş ile tanışmasını şöyle anlatmaktadır:

“1973 yılında 3 yıl ceza verdiler. Moskova'daki cezaevine trenle giderken vagona bir gazete vardı, gazetede Türkiye'nin siyasi durumu anlatılırken bir yorumda şu ifade yer alıyordu:

“Türkiye'deki en iyi parti Türkiye Komünist Partisi (TKP); en faşist, en kötü parti ise Milliyetçi Hareket Partisi (MHP).” Alparslan Türkeş'in ismini ilk kez orada duymuştum. Biz Sovyet propagandasının tam tersini anlıyorduk. Sonra arkadaşşıma dönüp: ‘Galiba Türkiye’de en sayılan kuvvet Alparslan Türkeş'in partisidir.’ dedim. Sonra öğrendim de Dış Türklerin davasını, Kırım Türklerinin davasını dile getiren o yıllarda Alparslan Türkeş ve Milliyetçi Hareket Partisi'dir. Onun için elbette ona saygımız çok büyüktür.”⁶

Kırımoğlu, Türkiye'ye ilk gelişinde de Türkeş ile görüşüğünü belirterek, ülkücülere ve Türkeş'e olan teşekkürünü şu sözlerle ifade etmiştir: *“Bu âli-*

⁵ Ebülfeyz Elçibey, “Alparslan Türkeş Daim Yaşayacaktır”, *Alparslan Türkeş Armağanı (Birinci Yıl)*, Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, Ankara 1998, s. 13.

⁶ “Tarihin Arka Odası Programı”, *Habertürk*, 7 Aralık 2013.

Fotoğraf:
Kırımöğlü ve
Alparslan Türkes

cenap insan ve onun ölküdaşları, bizimle beraber ağlamışlar, bizim acılarımızı paylaşmışlar, bizler için dualar etmişler. Kırım Tatar Türkleri merhum Alparslan Türkes'e ve Ölkücülere müteşekkirdir."⁷

Almanya'da gerçekleşen Türk kurultaylarında özel davetli olarak gelen Kırmıoğlu ile Türkes'in sıcak kucaklaşmaları da hafızalarda tazeliğini korumaktadır. 16. Büyük Türk Federasyonu Kurultayı'nda Alparslan Türkes'in, Mustafa Cemil Kırmıoğlu ile ilgili sözleri ise iki liderin saygı ve sevgisinin karşılıklı olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

"Aziz dava arkadaşlarım, Kırım Tatarlarının, kardeşlerimizin ve Kırım Millî Meclisi'nin çok kıymetli başkanı, büyük mücahit, büyük dava adamı, Türk Milleti'nin yetiştirdiği büyük lider, büyük devlet adamı, değerli Mustafa Cemil Kırmıoğlu kardeşimiz, Mustafa Kırmıoğlu Sovyetlerin Kırım Türklerine, Kırım Tatarlarına yapmış oldukları caniyane zulümlere karşı, Kırımlıların öz vatanı olan Kırım'a tekrar dönebilmeleri için çok kahramanca, çok şereflice mücadele vermiştir.

Türk Milleti büyük bir millettir. Büyük insanlar yetiştirmiş, büyük liderler yetiştirmiştir. Son çağda da Kırım Türkleri arasından Mustafa Kırmıoğlu gibi çok sağlam imanlı, ileyi gören, çok değerli bir lider çıkarmıştır. Onun mücadelesi etrafında Kırımlı kardeşlerimizin el ele vermeleri sonucunda Kırımlılar bugün öz vatanları olan Kırım'a büyük ölçüde dönmüşlerdir, dönmektedirler. Kırım, Kırımlıların, Kırım Türklerinin, Kırım Tatarlarının toprağı, vatanıdır. Daima onların olacaktır. Ve ebediyete kadar da onların kalacaktır."⁸

⁷ Mustafa Abdölcemil Kırmıoğlu, "Alparslan Türkes Daim Yaşayacaktır", *Alparslan Türkes Armağanı*, Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, Ankara 1998, s. 15-16.

⁸ Yusuf Yılmaz Araç, "Mutlu Bir Gün - Mustafa Cemil Kırmıoğlu", *www.ulkucudunya.com*, (16.12.2019).

Fotoğraf:
Rauf Denктаş ve
Alparslan Türkeş

Alparslan Türkeş ve Rauf Denктаş

1878 İngiltere'nin Kıbrıs adasını egemenliği altına almasından sonra adadaki fanatik Rumların kurduğu EOKA örgütü, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını (ENOSİS) gerçekleştirme hedefi doğrultusunda Kıbrıs Türkleri birçok baskıya, soykırıma tabi tutulmuştur. 1 Ağustos 1958 yılında kurulan Türk Mukavemet Teşkilatı, Rumların Türklere yönelik soykırım ve baskı girişimlerini sonlandıramasa da silahlı EOKA örgütüne karşı önemli mücadeleler vermiştir. Türk Mukavemet Teşkilatı'nın kurucularından olan Rauf Denктаş, Türkeş ile ilk temasının 1960 Darbesi'nden sonra olduğunu ifade etmiştir. Rauf Denктаş, Türkeş'in Kıbrıs kökenli olması ve ihtilalin güçlü figürlerinden biri olması sebebiyle ziyaretin gerçekleştiğinden bahsetmiştir. Rauf Denктаş, 1960'lı yıllarda Türkiye'nin Devlet Başkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanı ile yapılan toplantılarda Türkeş'in de bulunduğunu belirtmiştir.⁹

Türkeş ile yaptıkları bir toplantıda Denктаş, Makarios'un planları üzerinden Kıbrıs'ın sorunlarını anlatmıştır. Türkeş, Rauf Denктаş toplantı sonrasında baş başa görüşmelerinde şu sözleri ifade etmiştir: *"Merak etmeyiniz. Biz size silah yerine Kıbrıslı ve asker kökenli bir Büyükelçi göndereceğiz. Makarios'a fırsat verilmeyecektir."*¹⁰ Bu cümle Türkeş'in Kıbrıs meselesine bakışının kudretini, ileri görüşlülüğünü, stratejisini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Türkeş'in vefatının birinci yıldönümü vesilesiyle yapılan sempozyuma Rauf Denктаş'ın gönderdiği mesaj aşağıda yer almaktadır:

"Türk tarihinde yerini almış, iz bırakmış liderlerden Alparslan Türkeş'i tanımış ve onunla Kıbrıs meselesinde işbirliği yapmış olmak benim için

⁹ Rauf Denктаş, "Kıbrıs ve Türkeş", *Alparslan Türkeş Armağanı*, Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, Ankara 1998, s. 5-6.

¹⁰ *A.g.e.*, s. 6.

Fotoğraf:

Sadık Ahmet ve Alparslan Türkeş

Fotoğraf:

İsa Yusuf Alptekin ve Alparslan Türkeş

daıma bir onur vesilesi olmaya devam edecektir. Büyük, cesur, kararlı ve Türk ulusu ile övünen, Türkiye'nin kılına zarar gelmesini diye didinen bir liderdi. Allah rahmet eylesin, nur içinde yatsın.” Rauf Denктаş KKTC Cumhurbaşkanı.¹¹

Alparslan Türkeş ve Sadık Ahmet

Batı Trakya Türklüğü'nün en önemli liderlerinden olan Dr. Sadık Ahmet'in Alparslan Türkeş ile olan konuşmalarının mahiyetine ulaşmak mümkün olmasa da Türkeş ile irtibat içinde olduğu bilinmektedir. Sadık Ahmet'in 2-4 Aralık 1991 tarihleri arasında Türkiye'de başbakan ve bakanlar düzeyindeki görüşmelerine o dönem bağımsız milletvekili olan Alparslan Türkeş de dâhil olmuştur.

Alparslan Türkeş ve İsa Yusuf Alptekin

Alparslan Türkeş, İsa Yusuf Alptekin'den büyük bir dava adamı olarak bahsetmektedir. Türkeş'in, Doğu Türkistan'ın istiklal ve hürriyet mücadelesinin sembol isimlerinden merhum İsa Yusuf Alptekin'le sıklıkla bir araya geldiği bilinmektedir.

“Tarihimizin başlangıç noktası, kültürümüzün ana kaynağı Doğu Türkistan; o topraklarda hayat mücadelesi veren 30 milyon insanımızın meselesi olduğu kadar, dünya Türklüğünün de acı ama gerçek bir meselesidir. Doğu Türkistan meselesi geride bıraktığımız yıl toprağa verdiğimiz değerli insan merhum İsa Yusuf Alptekin ile 45 yıl önce Türkiye'nin ve dünyanın gündemine gelmiş ve o günden bugüne Dış Türkler davamızın en önemli kısmını teşkil etmiş bulunan bir büyük davadır.”¹²

¹¹ Denктаş, a.g.e., s. 7.

¹² Macit Soydan, “Türkeş: Türkistan Türklüğün Davası”, *Yeniçağ Gazetesi*, <http://www.yenicag-gazetesi.com.tr/turkes-turkistan-turklugun-davasi-20025h.htm>, (26.12.2017).

Irak Türkleri Tarihi

Türklerin Irak bölgesini yurt edinmeleri, Selçuklu Devleti öncesine dayanır. Emevi ordusunda Türkistan'dan gelen Türk kumandan ve askerlerin görev almaya başlamalarıyla Irak coğrafyasını yurt edinen Türklerin bu bölgeye yerleşme tarihini yedinci yüzyıla kadar götürebilmek mümkündür. Bu bağlamda yedinci yüzyılda Buhara'dan Irak'a 2000 askeri okçu getirilmiş ve Basra'da bir sokağın adı Buharalılar Sokağı olmuştur. Türklerin ata binmede, ok atmada ve kılıç kullanmada üstün yeteneklerini bilen Abbasi hükümdarları, Türklerin yerli halkla karışık üstün askeri yeteneklerinin kaybolmasının önüne geçmek için ayrı bir şehir kurma kararı almıştır. Abbasi hükümdarı Harun El-Raşid'in üçüncü oğlu Mutasım'ın annesi Türk bir cariyedir. Halife Mutasım döneminde 836'da Samarra şehri kurulmuş ve burası Abbasi devletinin başkenti ilan edilmiştir. Günümüzde Rusya Federasyonu sınırları içerisinde Tataristan'a yakın bir bölgede de aynı isimle bir şehir bulunmaktadır. Bu yer adlarının benzerliği kültürel bağı göstermesi açısından önemlidir.¹³

Sonraki dönemlerde de Türkler, Irak coğrafyasına akın akın gelmişler ve yurt edinmişlerdir. Büveyhiler, Selçuklular, Atabeyler, İlhanlılar, Celayir, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Safeviler ve Osmanlılar döneminde önemli askeri, idari, sosyal, kültürel ve mimari eserler Irak Türkleri tarafından ortaya konmuştur.¹⁴

Türkiye sınırından itibaren Telafar'den İran sınırına doğru çapraz bir kuşak çizerek Mendeli'ye kadar Erbil, Musul, Altunköprü, Kerkük, Tazehurmatu, Tavuk (Dakuk), Tuzhurmatu, Diyala ve diğer önemli kasaba ve köylerde 5 milyona yakın Irak Türkü yaşam mücadelesi vermektedir. Şehir, kasaba ve köyler birçok Türk boylarının adını taşımakta ve Irak'ta üç bine yakın Türkçe yer adı bulunmaktadır.¹⁵

Irak Türkleri'nin Maruz Kaldığı Soykırımlar

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı devletinin Irak topraklarından çıkmasıyla birlikte Iraklı Türkler için zor günler başlamıştır. Yüzlerce yıl Irak topraklarında yönetici ve idareci olan Türkler; Irak devletinin kurulması sonrası üçüncü etnik unsur olarak görülmüştür. Baskı, şiddet ve soykırım girişimlerine ilaveten Araplaştırma ve Kürtleştirme politikaları, Irak Türkleri'nin diline ve kültürüne büyük zarar vermiştir. Buna karşın kadim Türk kültürü, Türkmeneli bölgesinde yaşamaya devam etmiştir.

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Irak Türkleri farklı zaman aralıklarında soykırımlara maruz kalmıştır. Irak Türkleri'ne yönelik ilk soykırım girişimi 4 Mayıs 1924 tarihinde gerçekleşmiştir. Kerkük çarşısında Levy adıyla bilinen Teyyari (Asuri) askeri birliğinin Türkmen esnafa saldırması sonucunda yaşanan gerilimde; Türkmenlerin dükkânları ve evleri yağma edilmiş, birçok Türkmen bu olayda yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir.¹⁶

¹³ Ramazan Şeşen, *El-Cahuz ve Türklerin Faziletleri*, İSAR, İstanbul 2002, s. 28-35.

¹⁴ Suphi Saatçi, *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri*, Ötüken, İstanbul 2007, s. 10-15.

¹⁵ Necat Kevseroğlu, *Irak'ta Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Kerkük 2012, s. 3.

¹⁶ Saatçi, *a.g.e.*, s. 217-219.

Irak Petrol Şirketi'nde çalışan Türkmenlerin çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik 12 Temmuz 1946 tarihinde yapmak istedikleri eyleme izin vermek istemeyen polisler tarafından savunmasız kişilere ateş açılması sonucunda on dört kişi yaralanmış, beş Türkmen ise hayatını kaybetmiştir. Bu olay tarihe Gavurbağı Katliamı olarak geçmiştir.¹⁷

Irak Türkleri'nin maruz kaldığı en ağır soykırım 14-16 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'dır. 1958 yılında Irak'ta askeri darbe yaşanmış ve General Kasım devlet yönetimine el koymuştur. Darbenin sene-i devriyesinde Irak'ın birçok kentinde olduğu gibi Kerkük'te de kutlama hazırlıkları yapılmaktaydı. 14 Temmuz 1959 tarihinde Kerkük şehir merkezinde yapılan tören esnasında silahlı terörist militanlarca halkın üzerine ateş edilmiştir. Bu olay sonrasında olayların yatışması gerekçe gösterilerek ilan edilen sokağa çıkma yasağının Türkmenlere yönelik katliam planının bir parçası olduğu ise sonradan anlaşılmıştır. Sokağa çıkma yasağına uyan Türkmen liderler evlerinden zorla toplanarak vahşi bir şekilde katledilmişlerdir. Türkmen toplumunun hafızasında önemli bir sarsıntıya yol açan bu hadisede Ata Hayrullah, İhsan Hayrullah, Kasım Neftçi, Selahattin Avcı gibi önemli toplum liderlerinin yanında birçok Türkmen şehit edilmiştir.¹⁸

28 Mart 1991 Altunköprü Katliamı; 1. Körfez Harbi sırasında Irak'ın kuzeyinde isyan eden ayrılıkçı Kürt grupları bastırmak amacıyla hareket eden Irak'ın merkezi ordu birlikleri Kerkük şehrine girmiş, silahlı peşmerge grupları ise merkezi ordunun gelmesinden çok önce Irak'ın kuzey bölgelerine kaçmışlardı. Kerkük'e yakın mesafede olan Altunköprü vilayetine sığınan Tazehurmatulu, Kerküklü Türkmenlerin bir kısmı ve Altunköprü'de yaşayan Türkmenler sorgu ve sualden geçmeden, suçsuz yere Saddam'ın ordusu tarafından kurşuna dizilmişlerdir. Yaklaşık yetmiş beş Türkmen şehit edilmiştir.¹⁹

Önemli bir Türk yerleşim yeri olan Tuzhurmatu'da ise iki katliam yaşanmıştır. Bunlardan ilki 1954 yılında gerçekleşen yerel seçimlerinden sonra yaşanmıştır. Seçimlere hile karıştırıldığını gören Türkmenler, demokratik tepkilerini göstermek için toplandıkları esnada üzerlerine ateş açılmış ve Türkmen Süleyman Ali hayatını kaybetmiştir. İkincisi ise 2003'de ise ABD işgalinden sonra Aksu nehrinin tepesinde Tuzhurmatu dağlarında kutsal tarihi ziyaretgâh olan İmam Murtaza türbesinde Türkmenlere yönelik bombalı bir suikast gerçekleşmiş sekiz kişi hayatını kaybetmiştir. Tarihi bir ziyaretgâh olan türbe büyük hasar görmüştür.²⁰

Sonuç itibarıyla; Türkmenler diğer dış Türkler gibi yaklaşık her beş on senede bir sistematik bir şekilde soykırıma, şiddete ve haksızlıklara maruz kalmışlardır. Dünya kamuoyu tarafından Halepçe katliamı ezbere bilinirken, Irak Türklerine yönelik yapılan soykırımlar ve katliamlar kasıtlı olarak gözden kaçırılmakta ve dikkate alınmamaktadır.

¹⁷ Erşat Hürmüzlü, *Irak'ta Türkmen Gerçeği*, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 93.

¹⁸ Suphi Saatçi, *Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*, TTT Yayınları, İstanbul 1996, s. 55.

¹⁹ Yasin Cemal Galata - Ahmet Şahiner, "Türkmeneli Diyarında 5 Gün-2", *Kardaşlık Dergisi*, Sayı: 57, Yıl: 15, İstanbul 2013, s. 34-38.

²⁰ Hürmüzlü, *a.g.e.*, s. 174.

Irak Türkleri'nin Liderleri

Irak Türkleri'nin birbirinden değerli birçok lideri ve aydını ya idam edilmiş, ya faili meçhul kazalar neticesinde hayatlarını kaybetmiş ya da katliamlarda yitirilmiştir. 1959 yılında Kerkük katliamında dört büyük Türkmen önder Ata Hayrullah, İhsan Hayrullah, Kasım Neftçi ve Mehmed Avcı evlerinden zorla çıkartılarak Kerkük'ün sokaklarında şehit edilmişlerdir.

Irak Türk liderleri, yapmış oldukları toplantılarda ve kaleme aldıkları eserlerde genç nesle milli şuur vermeye çalışmışlardır. Merhum liderlerden Ata Hayrullah 1922'de Kerkük'de doğmuş 37 yaşına kadar, millet ve Irak Türk-lüğü davası için çalışarak birçok dava adamının yetişmesine vesile olmuştur. Hayrullah milli hedefe ulaşmak için iki şeye ihtiyaç olduğundan bahsetmiştir: 1) Bir Iraklı olarak görülen aksaklıkları ıslah için çalışmak ve o vasıtayla siyasete girmek. 2) Milliyetçiliktir.²¹

1980 yılında ise Türkiye'de eğitim hayatını tamamlamış, başta Irak Türkleri olmak üzere Türk milliyetçilerinin gönlünde taht kurmuş dava adamı şehit Necdet Koçak ile Abdullah Abdurrahman, Rıza Demirci ve Adil Mermerci'nin idamları Türkmenlerin gönlünde derin yaralar açmıştır. Bu insanların suçları ise Türkiye'yi sevmeleridir. İdam süreçlerinde vatandaşı oldukları Irak devletine ve tüm Iraklılara fayda sağlamaları kasıtlı olarak göz ardı edilmiştir. Türkiye'de ise Türkeş dışındaki birçok siyasi lider ve devlet adamı idamlar karşısında sessiz kalmayı tercih etmişlerdir. Dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan mağduriyetler için miting ve protesto düzenleyen parti ve sivil toplum örgütleri Irak Türkleri'nin yaşamış olduğu katliamlara karşı duyarsız kalmışlardır.

Nejdet Koçak eğitim hayatını Türkiye'de tamamlamış, Ankara Cebeci'de kaldığı bekar evi adeta Irak Türkleri'nin bir kültür merkezi olmuştur.²² Şehit lider Nejdet Koçak Irak Türkleri'nin milli davasını şu şekilde özetliyordu: *"Bizim hareketimiz ayrılıkçı yönelişlerden beslenmez. Hareketimiz toparlayıcı ve birleştirici bir akım olup mezhep, bölge farklılıklarını, diğer taraftan yerel ve feodal yönelişleri reddeder."*²³

1980 yılından sonra da Irak - İran savaşı nedeniyle birçok Iraklı Türkmen Irak ordusunda asker olarak savaşmış, birçoğu ya şehit edilmiş ya da Saddam'ın zulmü altında hayatları son bulmuştur. Baskı, şiddet, savaş ve işgal Irak Türklerini yıldırnamamış, siyasi hak ve hürriyet mücadelelerini her daim sürdürmüşlerdir.

Türkiye'den koparıldıktan sonra liderlerinin etrafında birleşen ve güç bulan Irak Türkleri, liderlerini kaybettikten sonra teşkilatlanma konusunda güçlükler yaşamalarının yanı sıra diğer toplumsal ve sosyal sorunlarla da karşı karşıya kalmışlardır. 1950'li yıllardan sonra Türkiye'ye üniversite okumak için gelmeye başlayan genç Iraklı Türkler Iraklı istihbarat baskılarına ve tehditlerine karşın milli ülkü etrafında birleşip ülkücü kuruluşlar ve Türkeş ile yakın temaslar kurmuşlardır.

²¹ Ata Hayrullah, *Bizim Genç*, Erşat Hürmüzlü (Yay. Haz.), Bengü, Ankara 2020, s. 5-27.

²² Nejdet Koçak, *Türkmen Ülküsü*, Erşat Hürmüzlü (Yay. Haz.), Bengü, Ankara 2020, s. 66.

²³ Erşat Hürmüzlü, *Mavi Urbalılar*, Bengü, Ankara 2020, s. 59.

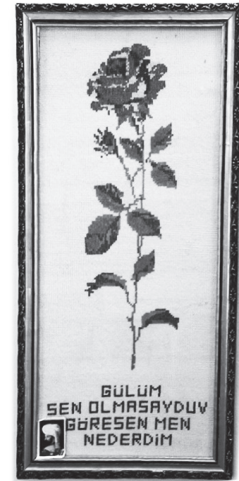
Alparslan Türkeş İle Anılar

Irak Türklerinde, Alparslan Türkeş'in anlam ve önemine Erbil, Kerkük, Tazehurmatu, Tavuk, Tuzhurmatu ve Altunköprü şehirlerini kapsayan Irak Türkmeneli araştırma gezisinde ve İstanbul'da yapmış olduğumuz mülakatlar esnasında şahit olunmuştur.

Mülakatların ilk kısmı 2012 senesinin Ekim ayında Irak Türkmeneli bölgesinde Erbil, Altunköprü, Tavuk, Tazehurmatu, Kerkük ve Tuzhurmatu bölgelerini akademik araştırma vesilesiyle gerçekleşen ziyarette kayıt altına alınmıştır. Program sırasında ziyaret edilen Erbil şehir merkezinde bulunan Türkmen mezarlığında, ay yıldızlı mezar taşı 1980-1987 Irak-İran savaşında şehit olmuş bir Türkmen gencine aitti. Mezar taşının isim kısmında ise Türkeş yazılıydı. Irak Türkleri, Türkeş ismini sevmişlerdir, çünkü onlar için Türkeş; Türkiye, Turan, Türklük, Osmanlı ve en önemlisi Türk milletinin birliğini hatırlatmaktadır. Alparslan Türkeş isminin Türkmenler arasında artmasının ardından çocuklara bu ismin konulmasının önüne geçebilmek için Irak hükümeti yasaklar konuşmuş ve kanunen Alparslan ismi yasaklanmıştır. Alparslan ismini koyamayan Türkmenler bu defa Türkeş ismini kullanmaya başlamışlar ve nüfus kâğıtlarına Türkeş ismini yazdırmışlar. Yazdıramayanlar da lakap veyahut unvan olarak kullanmışlardır.

Çalışmamızın bu kısmında Irak Türklüğü davasına önemli katkılarda bulunmuş, bu uğurda hapis yatmış, memleketlerini terk etmek zorunda kalmış Irak Türkmenlerinin kendi ağızlarından Alparslan Türkeş ve Türk milli ülküsü adına yaşamış oldukları anılar aktarılacaktır.

2012 yılının Ekim ayında Kerkük'te evinde ziyaret ettiğimiz emekli öğretmen Nihat Akkoyunlu; hayatının yaklaşık 25 yılını hapishanelerde geçirmiştir. Hapse girmesinin sebepleri ise yürütmüş olduğu Türkçülük faaliyetleri ile 1980'de yapılmış devlet başkanlığı seçiminde Saddam'a hayır oyu vermiş olmasıdır. Akkoyunlu'yu ziyaret ettiğimizde evinin baş köşesinde dokuz yapraklı bir gül tablosu bulunmaktaydı. Bu tabloyu çileli hapishane yıllarında kendi elleriyle işlemiştir. Türk milleti gülü en sevdiği varlıklarla özdeş tutmuş, onlara simge yapmıştır. Gül peygamberin, sevginin, muhabbetin simgesi olmuştur.²⁴ Akkoyunlu'nun tablosundaki gül Peygamber Efendimizi temsil ederken, gülün dokuz yeşil yaprağı ise Türkeş'in doktrini olan Dokuz Işık'ı temsil etmektedir. Irak eski devlet başkanı Saddam Hüseyin'in döneminde inandığı dava uğruna ömrünün en güzel yıllarını eşinden ve sevdiklerinden uzakta baskı altında, kötü hapishane koşullarında geçiren Nihat Akkoyunlu Türklük davasından asla vaz-

Fotoğraf:
Nihat Akkoyunlu'nun
Dokuz Işık'ı
Temsil Eden Toblosu
Kerkük / Irak

²⁴ Yasin Cemal Galata, *Nihat Akkoyunlu İle Kişisel Görüşme*, (12.10.2012).

Fotoğraf: Alparslan Türkeş ve Irak Türkleri - Ankara
(Türkeş'in sağ tarafında İzzettin Alparslan)

geçmemiştir. Türklüğün milli bekası için temel doktrin olarak inandığı Dokuz Işık'ı temsilen gül yaprağı olarak el işlemesine çizmesi ve evinin baş köşesinde bulundurması bunun en büyük işaretidir.²⁵

Kerkük ile Bağdat arasında bulunan önemli Türk yerleşim yerlerinden biri Tuzhurmatu'dur. Programımız çerçevesinde kadim Türk şehrini bizlere gezdiren rehberimizin ismi ise Iraklı Türklerin gönüllerine kazınan isim olan Türkeş idi. Mihmandarımız Tuzlu Türkeş Bey şehri baştanbaşa bizlere gezdirirken, yerel halk tarafından da sevgiyle karşılanmıştık. Şii mezhebine mensup Türklerin yaşadığı bölgede dahi Türkeş ismine rastlamış olmamız; Şii, Sünni ayırt edilmeksizin Türkeş'in tüm Iraklı Türklerin gönlünde taht kurduğunu göz önüne sermişti. Iraklı Türkler mezhepçilik politikalarıyla bölünmemiş, milli birlikteliklerine önem vermişlerdir.²⁶

Mülakatlarımızın ikinci kısmı ise İstanbul'un çeşitli semtlerinde devam etmiştir. Bursa Uludağ Üniversitesi'nde öğrenciliğini tamamlayan ve öğrencilik dönemlerinde ülkücü kuruluşlarda görev almış olan Yusuf Yılmaz Araç ile yaptığımız mülakatta Türkiye'ye yeni gelmiş Iraklı Türk'ün gönlündeki Türkeş sevgisine ev arkadaşlarıyla birlikte bizzat şahitlik etmiştir:

“1988 yılında Bursa'da Yurtoğlu öğrenci evine Eskişehir Ülkü Ocağından Metin Tokdemir'in selamıyla gelmiş olan Kerküklü Neşet İran-Irak savaşı mağdurlarındandı. Irak'tan kaçarak Türkiye'ye girmiş, ülkücülerin yardımıyla zar zor Bursa'ya kadar gelebilmiştir. Türkiye ile alakalı tek duyduğu Alparslan ve Atatürk imiş. Alparslan'ı da devlet başkanı olarak biliyormuş. Neşet bizlere hep Alparslan'ı soruyor, dünya güzüyle bir görebilsem diyordu. Kısa bir zamandan sonra Türkeş Bursa'ya Milliyetçi Çalışma Parti binasına geldi. Hep beraber il binasına gittik, merhum Başbuğumuza durumu arz ettim. Hemen bir aslan edasıyla kalkarak Neşet'i kucakladı. Yarım saat Neşet ile sohbet ettiler, oradaki durumları sordu ve

²⁵ Servet Somuncuoğlu, *Gül Yazıları*, Matbuat, İstanbul 2019, s. 11.

²⁶ Yasin Cemal Galata, *Tuzlu Türkeş ile Kişisel Görüşme*, (13.10.2012).

*Kerkük'ün Türkmen önderlerinden yirmi kadar kişinin isimlerini saydı. Buluşma sonrasında Neşet; hayatındaki en mutlu günü yaşadığını söylüyor, artık ölsem de gam yemem, diyordu.*²⁷

Türkeş isminin Irak Türkmenlerinin gönlünde nasıl taht kurduğunu, hakkındaki bilgiler eksik de olsa Türkeş'e verilen önemi gözler önüne seren yaşanmış anlamlı bir hadisedir.

Irak'ta uzun yıllar Türkmen siyasi mücadelesi içinde yer almış olan Kerküklü İzzettin Alparslan farklı zamanlarda Türkeş ile karşılaşmış ve birçok anı biriktirmiştir. Bu anıların önemli kısmı kendi ağzından kayıt altına alınmıştır:

"1975 senesinde Türkiye'ye kaçak olarak geldim. Milliyetçi Hareket içinde çalışmalarda bulundum. İlk tanıştığımızda Başbuğ, bizim lider Haza Haddat vardı, onu sordu. Hayret ettim nereden tanıyor diye. O zamanlar Haza Haddat Türkiye'ye bile gelmemiş, yani görüşmemişlerdi. Aynı zamanda Kerkük'ün mahallelerinin ismini söylüyordu. Musalla, Korya, Sarkehya, hepsini sayıyordu. Orada tanınmış insanların hepsini sorardı, tek tek isimlerini sorardı ne yapıyorlar, nasıllar, nasıl çalışıyorlar?"

Son görüşmemiz 1989 senesinde Ankara'da Yaşar İmamoğlu'nun evinde oldu. Tahminen on kişiydik, hepimiz Kerküklüydük. Başbuğ'a sorular sorduk. 1980 senesinde Necdet Koçak'ların idam edilme meselesine Türkiye müdahale edemez miydi? Türkeş cevap olarak; 'Demirel ile bizzat görüştüm, bakın bizim soydaşlarımız orada, siz başbakan olarak müdahale edin, affetsinler, cezalarını azaltsınlar devlet olarak müdahale edin, dedim. Fakat Demirel yeteri kadar milli bir politika izleyememiş, dik duramamıştır' dedi. Ayrıca Türkeş; Nejdet Koçak'a okulu bitirdikten sonra Kerkük'e gitmeyin; siz Türkiye'de göz önünde olan insanlarsınız, burada Türkmenlerin imdadına, yardımına koşuyorsunuz, sizi Irak'ta sıkıntılar bekliyor, dedim. Koçak da; ben okulu bitirdim memleketime, milletime hizmet etmeye gitmeliyim, cevabını vermişti.

1990'lı yıllarda tertiplenen Nejdet Koçak'ın mevlidinde Türkeş ile karşılaştık, yanımda Kerkük'ten gelen bir arkadaşım vardı, Türkeş'i görmek istiyordu. Mevlidin sonunda beraber yanına gittik. Arkadaşım dedi ki; Başbuğum beni tanıyor musun? Elini omzuna dokunarak gözlerinin içine baktı, senin arkadaşın Almanya'ya gitti mi? dedi. On beş sene önce görüşmüş bu arkadaşlarla. On beş sene geçmesine karşın hâlâ bu hadise aklında kalmış. Arkadaşım ve ben çok şaşırmıştık.

Benim soyadım Alparslan, oğlumun adı da Türkeş. Bunun sebebi Başbuğdur. Türkeş ismi Irak Türkmenleri arasında çoktur. Kerkük'e giderseniz, orada çok Türkeş ismine rastlarsınız. Türkeş için yazılmış Kerkük hoyratımız vardır,

*"Türkeşini Türkeşini çok sever Türkeşini
Kerkük dört gözle bekler Turanın Türkeş'ini"*

²⁷ Yasin Cemal Galata, Yusuf Yılmaz Araç ile Kişisel Görüşme, (9.10.2017).

*Hakikaten o zamanlar biz Türkes'i tanıdık, Türkes'i bildik. Türkiye'ye gelmemde, burada tutunmamda Alparslan Türkes'in ve ülküdaşlarımızın çok payı vardır. Allah hepsinden razı olsun.*²⁸

Önemli diplomatik görevlerde bulunan Kerkük Vakfı Başkanı Prof. Dr. Erşat Hürmüzlü; Merhum Türkes ile Ankara'da öğrencilik yıllarında tanışmasını şöyle anlatmaktadır:

*"Kendisiyle Acar Okan ağabey tarafından tanıştım, yanına gittiğimizde Kerkük'te bütün sosyal mekânlarda dolaşmamızı; spor kulüpleri, eğlence yerleri, gençlerin gittikleri sosyal yerlerde takılmamızı ve aynı zamanda camilere gitmemizi istedi. Çünkü ne kadar sosyalleşebilirsek o ölçüde topluma nüfuz edebilecektik ve sonunda şu cümleyi ekledi: 'Fedakârlıkların en büyüğü tezvira katlanmaktır.' Çünkü toplum içinde her zaman kıskançlıklar, fesatlıklar, tefrikalar olur. Bunlara aldırılmamız için bu cümleyi kullanmıştı.*²⁹

Irak Türkleri'nin değerli şahsiyetlerinden Prof. Dr. Suphi Saatçi:

*"Kendisiyle sıklıkla görüşürdük, özellikle bayramlarda gider Türkes'in ve kıymetli eşleri Muzaffer hanumefendinin elini öperdik. Necdet Koçak şehit olduktan sonra yanına gittiğimizde çok öfkeli ve üzüntülüydü. Nasıl bu ihaneti yapabilirler, Necdet hâlâ gözlerimin önünden gitmiyor, ifadelerini kullanarak bir şeyler yapamamanın ıstırabını yaşıyordu.*³⁰

Uzun yıllar Irak Türkmen siyasi harekâtında önemli görevler üstlenmiş olan Yaşar İmamoğlu da farklı yıllarda Türkes ile karşılaşmıştır. Alparslan Türkes ile ilgili aklında kalan önemli anılar şu şekildedir:

"Türkes ile üniversite yıllarında tanışmıştım. 1973'te Ankara'ya gelip huzurunda bulunmuş, elini öpmüş ve tanışmıştık. 1974'te Eskişehir'de bir gece yapılıyordu. Gecede bizde vardık. Yasaktı bizim için böyle milliyetçi etkinliklere katılmak, ama milli heyecanımıza engel olamıyorduk. Türkes gördü beni yanına çağırdı, tekrar elini öptüm, geç arkamda otur, dedi. Bu olayda anlatmak istediğim Türkes'in zekâsı ve kabiliyeti fevkaladeydi. Bir de biz Kerkük'te öğrenciyken Dokuz Işık'ı ve Türkçülüğünün Esasları'nı eski Türkçeye (Arap harfleriyle okunabilecek Türkçeye; yani Osmanlıcaya) çevirdik genç arkadaşların okumaları için, çünkü kimse Latin yazısını okumasını bilmiyordu.

1980'li yılların sonunda Kerkük'te durumlar karışınca bizler ailece memleketi terk etmek zorunda kaldık ve Türkiye'ye yerleştik. Kerküklü arkadaşlarımız bizim valideyi anlatmışlar Türkes'e. Kerkük'te bizim Türkmenlerden validemin yanına kim gelirse muhakkak ona Türkes'i sorardı ve "Onun yanına uğrayın, o samimi ve büyük bir dava adamıdır." diye sıkı sıkı tembih ederdi. Türkes de merak etmiş, muhakkak bu teyzeyi ziyaret

²⁸ İzzet İsmail Dur - Yasin Cemal Galata, *İzzetin Alparslan ile Kişisel Görüşme*, (7.10.2017).

²⁹ İzzet İsmail Dur - Yasin Cemal Galata, *Erşat Hürmüzlü ile Kişisel Görüşme*, (14.10.2017).

³⁰ İzzet İsmail Dur - Yasin Cemal Galata, *Suphi Saatçi ile Kişisel Görüşme*, (14.10.2017).

Fotoğraf:
Alparslan Türkeş
ve
Kadriye
İmamoğlu
Ankara / Türkiye

etmem gerekir, demiş. Bana haber gönderdi, size gelelim validenizi bir tanıyalım. 1988 Şubat'ta bizim için özel bir akşam yemeği yedik. Türkeş ile fotoğraf çektik, arkadaşlarla beraber; ama hepsi özel bu arkadaşların, davaya sadık olanlar ve o zamanlar Saddam iktidarı var. Bu fotoğrafları daha sonra almak için bir arkadaşına emanet bıraktık. Saddam düştükten sonra bu fotoğrafları aldık; çünkü Saddam döneminde bu fotoğrafların görülmesi Irak'ta büyük suçtu, fotoğrafta kim varsa, ailesiyle birlikte idam ederlerdi.

O akşam hep birlikte Allah ne kismet etmişse Kerkük yemeklerinden yedik. Perde pilavını çok beğendi. Maşallah o kadar iştahlıydı ki, bir gencin yediğinin iki misli yedi. Bu toplantıdan kimsenin haberi yoktur, size özel. O yüzden sorun istediğinizi, dedi. Ben sordum; Sayın Başbuğum, biz hep istedik milli devlet milli iktidar; biz ne zaman göreceğiz bu iktidarı? Dedi ki, çocuklar bu geceden itibaren on sene sayacaksınız, biz ya iktidarız ya da iktidara ortağız. Hakikaten 1999'da iktidar olduk; ama kendisine kismet olmadı.

Birde validemizle koltukta oturuyordu, böyle bir fotoğraf çekilelim, dedi. Validem; "Ben ölsem gözüm açık gitmez, sizi gördüm, ne kadar dürüst bir dava adamısınız." dedi. Kerkük şivesiyle bizim lehçeyle konuştu. Annemin bu sohbet çok hoşuna gitti, annemle yarım saatten fazla özel sohbet ettiler. Annemle konuşurken Kerkük şivesini çok rahat anladı, oda ayrı bir kabiliyettir. Türkeş, herkese karşı ilgi gösteren, çocukla çocuk olan, yaşlı bir teyzeyle baş başa sohbet edecek kadar anlayışlı ve mütevazı bir liderdi."³¹

Irak Türkmen siyaseti harekâtının önemli simalarından Sadun Köprülü'nün Türkeş ile tanışması ise 1973 yılında İstanbul'da gerçekleşen bir miting sonrasında olmuştur. Tanışma sırasında "Türk Kalırız" şiirini Türkeş'e bizzat okumuştur: "Turan Türklük, uğrunda adak kanımız bizim. Türkeş, Ata-

³¹ Sadun Köprülü, "Irak Türklerinin Sevdalısı", <http://www.bizturkmeniz.com/tr/index.php?page=article&id=16238&articleFrom=30>, 01.11.2020.

türkçüyüz, Türk'üz, Türk kalırsız biz."³² Köprülü, Irak'ta bir yıl dört ay hücre hapsine çaptırılmış, yaşamış olduğu işkencelerde Iraklı askeri komutanların "Atatürk'ü ve Alparslan Türkeş'e saygı duyuyorsun fakat Irak devlet adamlarına saygı duymuyorsun." sözlerine şahit olmuştur.³³

Türkeş, Saddam'ın Irak'ta uyguladığı baskı politikalarını bildiği için Iraklı Türkler'in yaşamış oldukları sorunlara karşı her zaman çözüm üretmeye çalışmıştır. Kerküklü Hüsamettin Türkmen Irak devletiyle sorunlar yaşamış ve Türkiye'den Irak'a giderse hakkında dava açılacaktı. Hüsamettin Türkmen'in durumu dönemin Başbakan Yardımcısı Türkeş'e iletildiğinde diplomatik sorunlar hal edilmiş ve Hüsamettin Türkmen'in Türkiye'de kalması sağlanmıştır.³⁴

1972 yılının Ağustos ayında Ötüken dergisinde Irak Türklerinden Nasrettin Beyatlı tarafından Alparslan Türkeş için bir şiir yayınlanmıştır:

Türkeş'e Hitap

*Kara Altın Bölgesi, halini gören ağlar,
Deresin düşman almış, başı dumanlı dağlar,
Barını eller yemiş, gülleri solan bağlar,
KERKÜK zindana dönüp aç kapısın Türkeş'im!*

*Bağrında yanan yağlar, döndermiş göğü kana,
Çayında susuz taşlar, benzer yaralı cana,
Beynindeki ezanlar, dönüversin mi çana?
KERKÜK zindana dönüp aç kapısın Türkeş'im!*

*Kanı coşup sel gibi, hakkın bulmaz yurttaşlar,
Her an yurttan yerleşir, alçak yabancı başlar,
Analar siyah giymiş, gözünden gitmez yaşlar,
KERKÜK zindana dönüp aç kapısın Türkeş'im!*

*Kahramanlar yurduydu, mertler çekmiş cefasını,
Bugün mezara dönüp, eller sürer sefasını,
Kirlili ayaklar bastı, şehitler kafasını,
KERKÜK zindana dönüp aç kapısın Türkeş'im!³⁵*

Alparslan Türkeş'in Nejdet Koçak'ın idamı sonrası üzüntüsüne şahitlik eden birçok kişinin anısı bulunmaktadır. Nevzat Kösoğlu;

"80'lere gelmeden önce Türkiye ile irtibatlı olan Irak'taki Kerküklü Türkmen lideri Doç. Dr. Necdet Koçak'ı Saddam Hüseyin idam etti ve biz hiçbir şey yapamadık. Çok ağrımaza gitti. Türkeş dedi ki: 'Bu bir mücadeledir.

³² Sadun Köprülü, "Irak Türklerinin Sevdalısı", <http://www.bizturkmeniz.com/tr/index.php?page=article&id=16238&articleFrom=30>, 01.11.2020.

³³ Sadun Köprülü, "Yurdundan Koparılan Türkmenler", <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/yurdundan-koparilan-turkmenler-4-2548h.htm>, 01.11.2020.

³⁴ Yusuf Ziya Arpaçık, *Yolbaşı*, İteriş Yayınları, İstanbul 2005, s. 100.

³⁵ Nasreddin Beyatlı, "Türkeş'e Hitap", *Ötüken Dergisi*, Sayı: 8, İstanbul, Ağustos 1972, s. 14.

*İstiyorsanız intikamını alalım, Saddam'ı vuralım. Biz, hayır, dedik, yoksa yapabiliirdi de. İnlanmış bir adamı kimse tutamaz.*³⁶

Nuri Gürgür; *“Nejdet Koçak'ın haksız yere idamıyla ilgili dönemin Dışişleri Bakanı'nın görüştüğü Irak Büyükelçisine, rahmetli Türkeş'i kastederek, Hükümet'e destek veren bir siyasi grubun ısrarı ile bu teması yaptığını söylemiştir.”*³⁷

Sonuç

Türklük davası uğruna hayatının altıbuçuk senesini hapisanede ve sürgünde geçirmiş, davasını kısa vadeli siyasi kazançlardan hep üstte tutmuş olan Alparslan Türkeş, Türk Milliyetçiliğinin ve Dış Türklerin yılmaz savunucusu olmuştur. Kurmuş olduğu bütün kurum ve kuruluşlarda milli değerlere sahip Türk gençleri yetiştirmek için çaba sarf etmiştir.

Türk Dünyası'nda yaşanan insan hakları ihlallerine karşı mücadele içerisinde olan Türkeş; Dış Türklerin gözünde ve gönlünde efsaneleşmiş, hakkında hoyratlar, şiirler, hikâyeler yazılmıştır. Türkeş, siyasi kaygılardan ziyade Dış Türklerin sorunlarına çözüm aramış, devlet adamlığına yakışan yüksek tutum ve davranışlar sergilemiştir. Türk dünyası liderlerinden de üst düzeyde saygı görmüş ve *“Başbuğ”* sıfatı Türkeş için Altaylardan Tuna'ya bütün Türk Dünyası'nda bilinen bir unvan olmuştur.

Alparslan Türkeş yaşadığı süre boyunca Irak'tan veya diğer Türk bölgelerinden gelenlere karşı kapısını daima açık tutmuş, sorunlarıyla ilgilenmiş, ihtiyaçlarını gidermiş ve çok öncesinden tanışılmış bir dosta gösterilen sıcaklıkla her zaman destek olmuştur.

Alparslan Türkeş ile Dış Türklerin birçok anısı olmasına rağmen bu anıların çok önemli bir kısmı kayıt altına alınmamıştır. Türkeş ile anılarını kaleme alan bazı anı sahipleri ise kendini ön plana çıkarma hevesiyle objektif değerlendirmelerden uzak metinler yazmıştır. Türkeş ile anısı olan kişilerin büyük bir kesimi ise bu anılarını kayıt altına alınmadan vefat etmiştir. Bu doğrultuda çalışmamızın alana katkı sağlayacağını düşünülmektedir. Türk Dünyası'nda çok önemli bir lider olarak yer edinen Alparslan Türkeş ile anısı olan kişilerin anılarının objektif bir şekilde kayıt altına alınarak geleceğe aktarılması Türk siyasi tarihi açısından değerlidir. Çalışmamız bu manada mütevazı bir çabanın ürünü olmakla beraber anıların ortaya konulması noktasında araştırmacılara faydalı olmasını düşünmekteyiz.

Kaynaklar

ARAÇ, Yusuf Yılmaz: *“Mutlu Bir Gün - Mustafa Cemil Kırımoğlu”*, *www.ulkucudunya.com*, 16.12.2013.

ARPAÇIK, Yusuf Ziya: *Yolbaşı*, İteriş Yayınları, İstanbul 2005.

“Basbug Türkes ve Elcibey Azatlik Meydanında”, *www.youtube.com/watch?v=0OUKqsW8Qs0*, 12.10.2020.

³⁶ Selim Efe Erdem, *“Türkes Saddam'ı Vurduracaktı”*, *www.star.com.t: http://www.star.com.tr/pazar/turkes-saddami-vurduracakti-haber-742798/*, 2.01.2018.

³⁷ Koçak, a.g.e., s. 72.

DENKTAŞ, Rauf: *Kıbrıs ve Türkiye, Alparslan Türkeş Armağanı (Birinci Yıl) içinde*, Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, Ankara 1998.

DUR, İzzet İsmail - GALATA, Yasin Cemal: *Erşat Hürmüzlü ile Kişisel Görüşme*, 14.10.2017.

DUR, İzzet İsmail - GALATA, Yasin Cemal: *İzzettin Alparslan ile Kişisel Görüşme*, 7.10.2017.

DUR, İzzet İsmail - GALATA, Yasin Cemal: *Suphi Saatçi ile Kişisel Görüşme*, 14.10.2017.

DUR, İzzet İsmail - GALATA, Yasin Cemal: *Yaşar İmamoğlu ile Kişisel Görüşme*, 10.10.2017.

ELÇİBEY, Ebülfez: *Alparslan Türkeş Daim Yaşayacaktır, Alparslan Türkeş Armağanı (Birinci Yıl) içinde*, Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, Ankara 1998.

ERDEM, Selim Efe: (2013, Nisan 6). "Türkeş Saddam'ı Vurduracaktı", Ocak 2, 2018 tarihinde /[www.star.com.tr](http://www.star.com.tr/pazar/turkes-saddami-vurduracakti-haber-742798/): <http://www.star.com.tr/pazar/turkes-saddami-vurduracakti-haber-742798/> adresinden alındı.

FİKRET, Bila: "Türkeş, Demirel'in Sözcüsü mü?", *Milliyet Gazetesi*, 4 Mayıs 1992.

GALATA, Yasin Cemal - ŞAHİNER, Ahmet: "Türkmeneli Diyarında 5 Gün - 2", *Kardaşlık Dergisi*, Sayı: 57, Yıl: 15, İstanbul 2013.

GALATA, Yasin Cemal: *Nihat Akkoyunlu Kişisel Görüşme*, 12.10.2012.

GALATA, Yasin Cemal: *Tuzlu Türkiye ile Kişisel Görüşme*, 13.10.2012.

GALATA, Yasin Cemal: *Yusuf Yılmaz Araç ile Kişisel Görüşme*, 9.10.2017.

HAYRULLAH, Ata: *Bizim Genç*, Yay. Haz. Erşat Hürmüzlü, Bengü, Ankara 2020.

HÜRMÜZLÜ, Erşat: *Irak'ta Türkmen Gerçeği*, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul 2016.

_____ : *Irak'ta Türkmen Gerçeği*, Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul 2006.

_____ : *Mavi Urbalılar*, Bengü, Ankara 2020.

KEVSEROĞLU, Necat: *Irak'ta Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Kerkük 2012.

KIRIMOĞLU, Mustafa Abdülcemil: "Alparslan Türkeş Unutulmaz Bir Şahsiyet Olarak Hakk'ın Rahmetine Kavuştu", *Alparslan Türkeş Armağanı (Birinci Yıl) içinde*, Milliyetçi Hareket Partisi Yayınları, Ankara 1998.

KOÇAK, Nejdet: *Türkmen Ülküsü*, Yay. Haz. Erşat Hürmüzlü, Bengü, Ankara 2020.

SAATÇİ, Suphi: *Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı*, TTT Yayınları, İstanbul 1996.

_____ : *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri*, Ötügen, İstanbul 2007.

ŞEŞEN, Ramazan: *El-Cahız ve Türklerin Faziletleri*, İSAR, İstanbul 2002.

SOMUNCUOĞLU, Servet: *Gül Yazıları*, Matbuat, İstanbul 2019.

SOYDAN, M. Türkiye: "Türkistan Türklüğün Davası", *Yeniçağ Gazetesi*, 17 Temmuz 2009, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/turkes-turkistan-turklugun-davasi-20025h.htm>, 26.12.2017.

Tarihin Arka Odası [TV Programı]. Ciner Medya Grubu, İstanbul, Habertürk TV, 7.12.2013.

Extended Abstract

From The Turkic World's Perspective Alparslan Turkes: Oral History Study On Iraqi Turks

Alparslan Turkes's influence in Turkish political life has not become limited to the geography of Turkey. The idea of Turkish nationalism lies on the basis of this influence advocated thereby which has gone beyond borders of Turkey. When the rhetoric and actions of Alparslan Turkes are examined it is observed that he has attached importance to national more than having political power in Turkey. He has stated as the core of this idealism, that the Turks must be one and together in order to prevent the attempts of massacres and repressive policies against the foreign Turks living in various geographies of the world. Alparslan Turkes, as the activist of the ideology he has brought forward, has always become an important actor of the Turkic World.

Turkes put into practice the importance he gave to the issue of foreign Turks not only with his rhetoric but also with his actions and ensured that the problems were included in the public opinion. Turkes had numerous activities such as supporting Elcibey while he was awarded an honorary doctorate by being present personally in the award hall, traveling to Turkmenistan to attend the fifth anniversary of the establishment of the Turkmenistan state, carrying out intense diplomatic activities in order to prevent the execution of Martyr Necdet Kocak, the leader of Iraqi Turks, organizing rallies in Turkey to better the conditions of Crimean Turkish leader Mustafa Cemil Kirimoglu in Russian prisons, establishing a warm and deep-rooted friendship bond with İsa Yusuf Alptekin, the leader of East Turkestan, and being at the forefront in the events held for East Turkestan and many of his activities against the problems experienced in different geographies of the Turkic World.

Turkes's discourse on foreign Turks was based on the fact that Turks living in various parts of the world should brought together in cultural, economic and international areas and join their forces. It can be said that at the heart of the struggle carried out by the Turkic World regarding the establishment of the union lies the end of the systematic massacres and genocide attempts suffered by the Turkish nation in various geographies. In this context, Alparslan Turkes listened to the voices of foreign Turks who suffered injustice and victimization in wide geographies ranging from East Turkestan to Rumelia Turks, from Crimea to Cyprus.

Our subject of study is to understand the traces left by Alparslan Turkes in the Turkic World and especially the position he has in the hearts of Iraqi Turks. We have stated that the close and warm relations of Alparslan Turkes have an important place in the influence of the Turkic World; however, many events and testimonies with Turkes were not recorded, not shared with the public and ignored in academic studies.

As a result, a significant part of the personal memories regarding Alparslan Turkes have not been recorded, and as time progresses, with the death of people who have memories with Turkes, information of historical importance disappears.

Our study focuses on the leaders of the Turkic World, especially the Iraqi Turks, who had memories with Turkes within the scope of oral history. We think that oral history studies related to Alparslan Turkes and other Turkish leaders have significance. Considering the lifetime of the people who are the subjects of oral history research, oral history studies have to be made within a certain period of time. Recording memories of Alparslan Turkes, which are still fresh in Iraqi Turks' memory but which have been forgotten over the years, through interviews will create resources for researchers who will work in this field in future.

Iraqi Turks have been subjected to many persecution and massacres in the geography they have lived. As a result of the persecution and massacres, some of the Turks in Iraq had to migrate from Iraq to different countries. Turkey is one of the first countries to which they have emigrated. For Iraqi Turks, Turkey is more than a place of migration, it is an ancestral land. As such, it can be stated that there is a spiritual connection between the Iraqi Turks and Turkey.

Care was given not to be limited to a certain region while recording the memories of Iraqi Turks with Turkes. For this reason, it was tried to reach the memories of Alparslan Turkes with the Iraqi Turks who live in various provinces of Iraq and Turkey.

The relations between Alparslan Turkes and the Iraqi Turks are undoubtedly greater than the memories we recorded. However, the first textualization of the memories we recorded will contribute to this area, although they are limited.

Turkes, who has been concerned in political, diplomatic and cultural efforts to protect the rights of Turks living in various parts of the world in addition to Iraqi Turks, has also supported the struggle given by foreign Turkish leaders in the regions where they are by being in contact with them. The support provided here is a struggle for the protection of rights, rather than for the purpose of meddling in the internal affairs of countries. The Turkish leaders with whom Turkes was in communication also gave political, legal,

cultural and diplomatic struggles to eliminate systematic attempts at persecution, massacres and genocide against the Turks in the region.

Although Alparslan Turkes did not have an official duty, he tried to achieve results in his political struggle by influencing state officials and succeeded in this to the fullest extent possible. No doubt, his not being an authorized political actor prevented him from creating solutions to every issue of the Turkic World. Nevertheless, the struggle that Turkes gave made him being loved and respected and called as the *"Informal Minister of the Turkic World"*.